Онлайн-конференція
Київ, Україна, 8 липня 2020 року
Проєкт Ради Європи «Стамбульська конвенція: інструмент для посилення боротьби з насильством стосовно жінок та домашнім насильством в Україні»

Стамбульська конвенція: НОВИНИ З МАЙБУТНЬОГО

* **Біляна Бранкович, магістр**
- **Член GREVIO [Група експертів із дій проти насильства стосовно жінок та домашнього насильства] (незалежного експертного органу Ради Європи, відповідального за моніторинг здійснення положень Стамбульської конвенції)**

- * Примітка: Біляна Бранкович створила цю презентацію у якості міжнародного консультанта; відтак позиції та думки, висловлені у ній, не слід приписувати GREVIO як організації

А в сумній дійсності…

Чому Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) настільки важлива – чому її було розроблено та ухвалено?

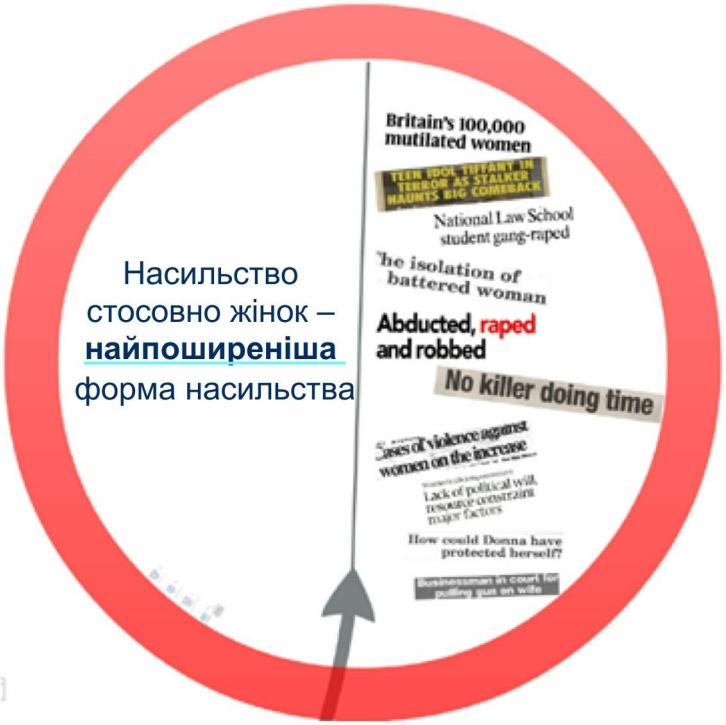

Джерело: Дослідження Агенції Європейського Союзу з основних прав щодо насильства стосовно жінок в країнах ЄС, 2014

* 1 з 3 жінок зазнала якоїсь із форм фізичного або сексуального насильства після того, як їй виповнилося 15 років

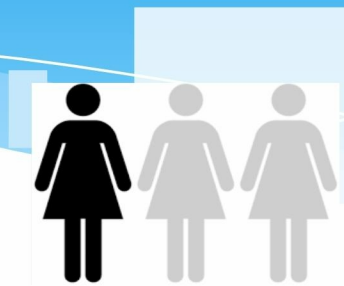

* 2 з 5 жінок зазнали якоїсь із форм психологічного насильства

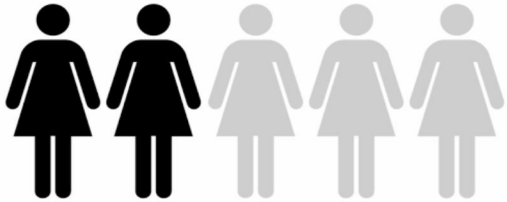

* 75% жінок, що працюють, стикалися протягом свого життя з якоюсь із форм домагань

Саме жінки переважно страждають від домашнього насильства, зґвалтувань, примусових шлюбів і сексуальних домагань

...

через нерівне співвідношення сил між жінками та чоловіками

...

укорінене у соціальних і культурних структурах, нормах і цінностях

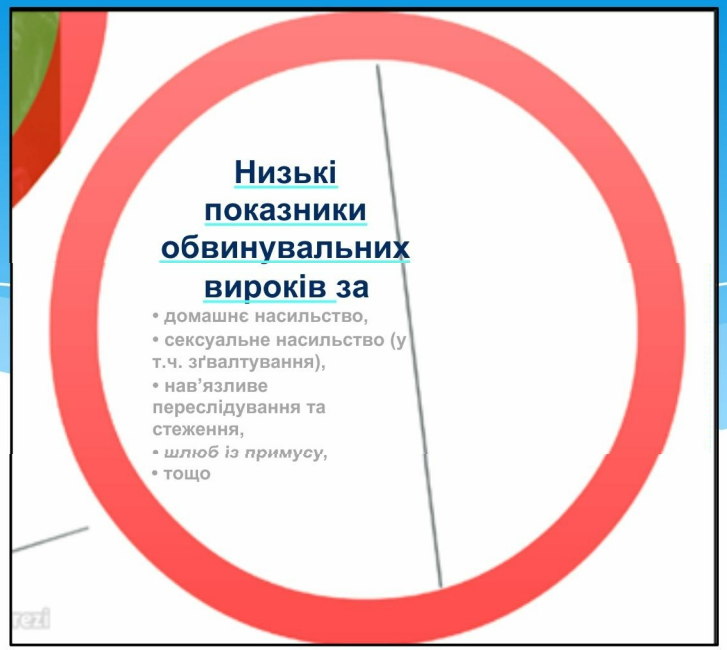

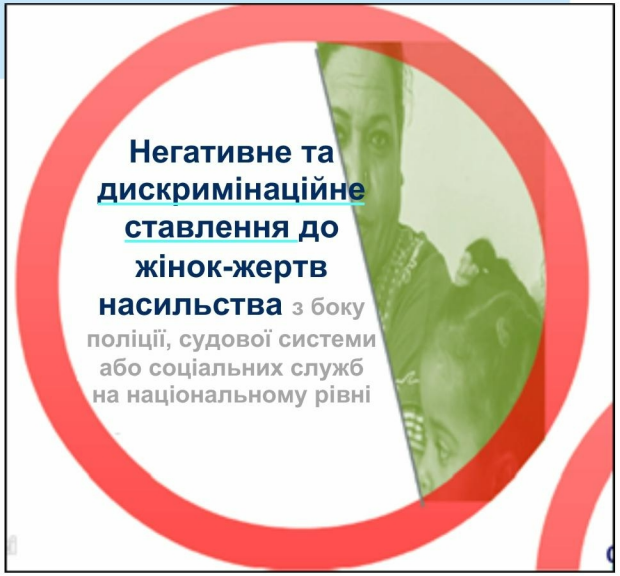

Які країни вже ратифікували Стамбульську конвенцію?

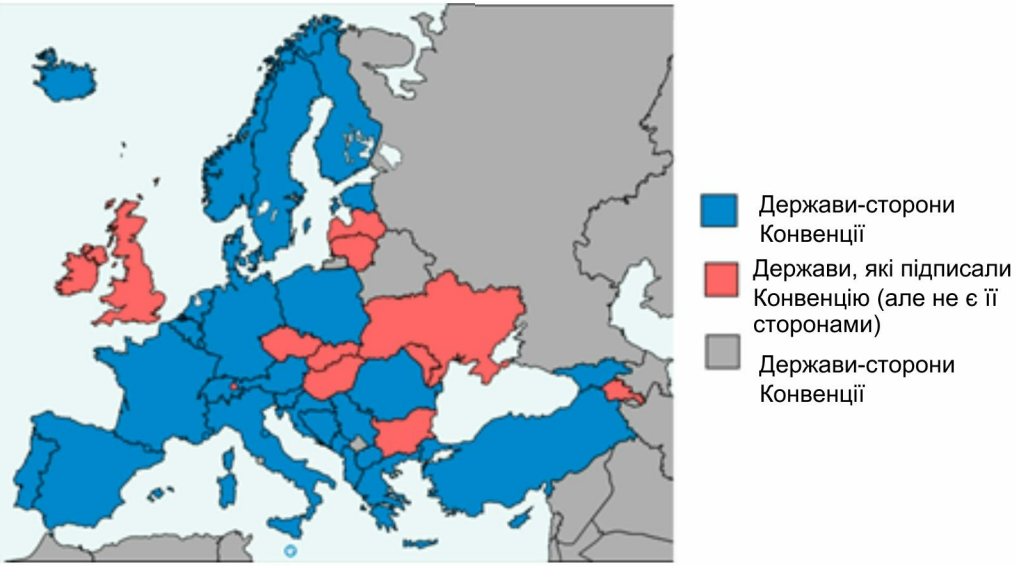

Тільки дві держави її ще не підписали: Російська Федерація та Азербайджан

- **34 країни ратифікували, а 11 держав і ЄС підписали (але ще не ратифікували) Конвенцію**
- **Вона відкрита для підписання також і державами, які не є членами Ради Європи**

Стамбульська конвенція

вносить декілька
новаторських
положень

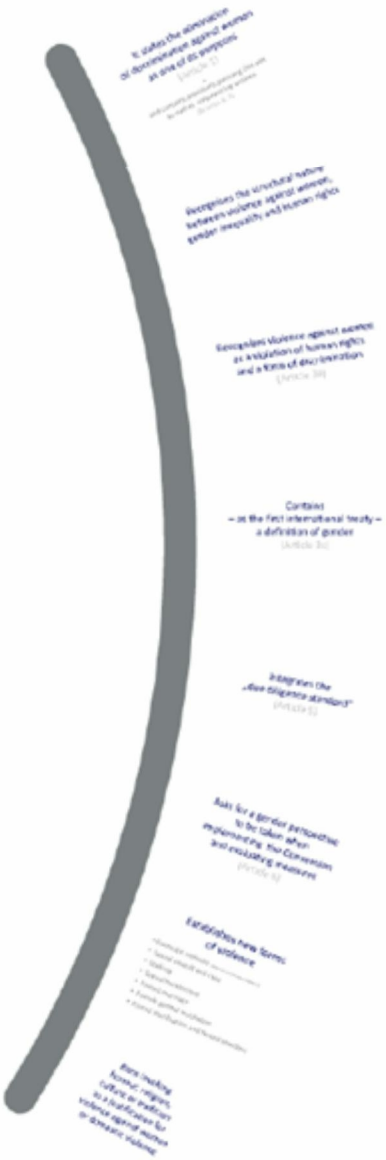

Ключові досягнення Стамбульської конвенції

1. Це перший регіональний (європейський) юридично-зобов'язальний документ, який стосується саме насильства стосовно жінок (НСЖ) – він пропонує всеосяжну основу для запобігання і протидії НСЖ, і це найбільш далекосяжний міжнародний договір з цього питання
2. Знову підтверджує необхідність ґендерно-зумовленого розуміння НСЖ, на якому базуються багато попередніх (необов'язкових до виконання) міжнародних документів щодо НСЖ
3. Інтегрує стандарт належної уваги, який слід розуміти як загальний принцип
4. Інтегрує (і розвиває) рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) і Комітету з Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW) (засновані на Факультативному протоколі до CEDAW)

Ключові досягнення Стамбульської конвенції

5. Установлює чіткі (і майже недосяжні?) стандарти у сфері 3 принципів: Запобігання насильству, Захист жертв, і ефективне Притягнення до відповідальності й покарання кривдників, а також визначає конкретні «настанови» щодо розробки законодавчої та нормативної бази
6. Популяризує й інтегрує приклади із передового досвіду захисту жертв у деяких країнах ЄС/РЄ, включаючи модель міжвідомчої взаємодії, яка вимагає координованих дій кількох відомств. При роботі із випадками НСЖ необхідна співпраця між державними установами (поліція, судова система, соціальні служби тощо), а також між ними та НУО. Вона також інтегрує принципи та стандарти надання послуг (розроблені світовим і європейським жіночим рухом), такі як розширення можливостей жертв насильства

Ключові досягнення Стамбульської конвенції

7. Визнає і підтверджує значення досягнень НУО і згадує (у Пояснювальній доповіді) жіночі НУО як важливих суб'єктів надання спеціалізованих послуг жертвам насильства і їхнім партнерам за допомогою скоординованих дій
8. Включає тези з теорії інтерсекційності: визнає наявність проблем особливого роду у жінок і дівчат, які зазнають інтерсекційної дискримінації, включаючи біженок, мігранток, шукачок притулку тощо

Положення Конвенції, які слід розуміти як ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

* 1. Стандарт належної уваги
* 2. Ґендерно-зумовлене розуміння НСЖ; ґендерна точка зору у здійсненні й оцінці політики/заходів Оскільки Стаття 6 (ґендерно-чутлива політика) розміщена у Розділі I, який також стосується загальних зобов'язань сторін, її застосування поширюється на всі інші статті Конвенції
* 3. Усеосяжна і скоординована політика

1. Стандарт належної уваги

* Стандарт належної уваги інтегровано до Стамбульської конвенції, і його слід розуміти як **загальний принцип:** «*Сторони вживають необхідних законодавчих та інших заходів для забезпечення належної уваги до недопущення, розслідування, покарання і забезпечення компенсації стосовно актів насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції та які вчинені **недержавними учасниками***» (Ст. 5, п. 2)
* Тлумачення цього стандарту у Пояснювальній доповіді (п. 58): «*Крім того, у змісті статті 5 віддзеркалюється практика Європейського суду з прав людини. У своїх постановах останнього часу у справах про насильство стосовно жінок Суд ухвалив обов'язок держав щодо законодавчих та інших відповідних заходів (див. рішення у справі «Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey), 2009 р.). Суд постановив, що позитивне зобов'язання захищати життя (стаття 2 ЄКПЛ) вимагає від державних органів ужиття законодавчих та інших відповідних заходів, наприклад запобіжних оперативних заходів для захисту громадян у разі загрози їхньому життю*» (актуально у контексті боротьби з феміцидом)
* Пояснювальна доповідь (п. 59): «*Сам по собі акт насильства стосовно жінок з боку недержавного учасника переходить межу порушення прав людини, передбачену в статті 2, бо Сторони зобов'язані вжити законодавчих та інших необхідних заходів, спрямованих на запобігання, розслідування, притягнення до відповідальності, забезпечення правового захисту і **загального захисту жертв актів насильства**, охоплених цією Конвенцією, і невиконання цієї вимоги порушує, перешкоджає чи нівелює їхні права й основоположні свободи*» (включає захист жертв насильства)

ЗНАЧЕННЯ стандарту належної уваги у сфері НСЖ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЗА «БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ»

- У тому, що стосується НСЖ, відповідальність держави виникає, якщо держава сприяє чи потурає діям приватних осіб на порушення прав людини, створює умови для них, толерує, обґрунтовує або виправдовує такі дії, тобто така відповідальність виникає через відсутність уваги з боку держави до запобігання таким діям приватних осіб, боротьби з ними, виправлення їхніх наслідків чи покарання за них через власні виконавчі, законодавчі чи судові органи
- Унаслідок цього держава стає винною у бездіяльності, наприклад, шляхом відмови від ухвалення відповідних законів і політичних заходів, які б захищали жінок від домашнього насильства вдома.
- Згідно з цією концепцією, держава може бути винною також через сприяння збереженню насильства шляхом бездіяльності: через відмову вжити відповідних заходів для захисту вразливих жінок.
- Держава також є винною у сприянні збереженню насильства, якщо вона сприймає «убивство для захисту честі» як норму і дозволяє чоловікам залишатися безкарними, коли вони убивають своїх дружин чи партнерок

(Pentikainen, 1996: 96)

ЗНАЧЕННЯ стандарту належної уваги у сфері НСЖ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ ЗА БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ: Коли абстрактний іменник стає конкретним...

- **Що це означає на практиці, стає ясним із рішень Європейського суду з прав людини, які стосуються домашнього насильства щодо жінок і сексуального насильства:** *«Айдін проти Туреччини» (Aydin v. Turkey), «Ейрі проти Ірландії» (Airey v. Ireland) (1979), «X та Y проти Нідерландів» (X and Y v. the Netherlands) (1985), «Беваква проти Болгарії» (Bevacqua v. Bulgaria) (2001), «М.К. проти Болгарії» (M.C. v. Bulgaria) (2003), «Контрова проти Словаччини» (Kontrova v. Slovakia) (2007), «Бранко Томашич проти Хорватії» (Branko Tomašić v. Croatia) (2009), «Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey) (2009),* «Гайдуова проти Словаччини» (Hajduová v. Slovakia) (2010), *«Еремія проти Молдови» (Eremia v. Moldova) (2013), «Дурмаз проти Туреччини» (Durmaz v. Turkey) (2014), «Y проти Словенії» (Y. v. Slovenia) (2015), «Тальпіс проти Італії» (Talpis v. Italy) (2017), «Курт проти Австрії» (Kurt v. Austria) (2019)*
- **Практика ЄСПЛ вказує, що відсутність реакції (розслідування, притягнення до відповідальності...) або невідповідна реакція з боку державних органів суперечить принципові належної уваги**

2. Ґендерно-зумовлене розуміння НСЖ; ґендерна точка зору має використовуватися при реалізації й оцінці політики/заходів

а) **Визначає НСЖ як одну з форм дискримінації щодо жінок і порушення прав людини (Ст. 3a, 3d)**: «*насильство стосовно жінок за ґендерною ознакою означає насильство, яке спрямоване проти жінки через те, що вона є жінкою, або яке зачіпає жінок непропорційно*» (запозичує ключову частину визначення, поданого у **Загальній рекомендації № 19 Комітету із CEDAW**, 1992)

б) **Містить визначення поняття «ґендер»** (Ст. 3c): «*ґендер означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків*»

в) **Визнає структурну природу НСЖ**

г) **Визначає сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок як одну зі своїх цілей** (Ст. 1) **і містить норми, спрямовані на досягнення цієї мети, а також надання жінкам самостійності** (Ст. 4, 6)

ґ) **Використовує ґендерну точку зору наскрізно: чітко ґендерно-зумовлений вимір поширюється на різні норми документу...** ***вимагає включення ґендерної точки зору у виконання положень цієї Конвенції й оцінку їхнього впливу*** (Ст. 6)

д) **Установлює наявність структурних зв'язків між НСЖ і ґендерною нерівністю**

3. Усеосяжна і скоординована політика

* Визначає основну вимогу до всебічного реагування на НСЖ: необхідність загальнодержавної, ефективної, всеосяжної та скоординованої політики, підкріпленої необхідними інституційними, фінансовими й організаційними структурами
* (Держави повинні розробляти та здійснювати політику – численні заходи, яких повинні вживати різні суб'єкти та відомства; взяті разом, ці заходи забезпечують всебічне реагування на НСЖ)
* (Індивідуальний рівень): Держави повинні забезпечити реалізацію ухваленої політики шляхом ефективної міжвідомчої співпраці. Приклади із передової практики показують, що результати поліпшуються, коли правоохоронні органи, судова система, жіночі НУО, відомства з захисту дітей та інші відповідні партнери об'єднують зусилля у конкретному випадку (*наприклад, для проведення точної оцінки ризиків або розробки плану безпеки*). Співпраця має спиратися на чіткі настанови та протоколи
* (Політичний рівень): Різні суб'єкти (такі як державні відомства, національні, регіональні та місцеві парламенти/представницькі зібрання й органи влади, національні інститути захисту прав людини й організації громадянського суспільства) повинні бути залучені до розробки політики (*наприклад, до створення національного плану дій*)

Конвенція вимагає криміналізації таких дій:

* **Психологічне насильство** (Ст. 33)
* **Переслідування** (Ст. 34)
* **Фізичне насильство (Ст. 35)**
* **Сексуальне насильство, у тому числі зґвалтування** (Ст. 36)
* **Примусовий шлюб** (Ст. 37)
* **Каліцтво жіночих геніталій** (Ст. 38)**(КЖГ)**
* **Примусовий аборт і примусова стерилізація** (Ст. 39)
* Установлює принцип, за яким сексуальні домагання можуть призвести до кримінального чи «іншого» покарання за законом

4 ПРИНЦИПИ:

Стамбульська конвенція заснована на

4 П

1 Запобігання насильству

2 Захист та послуги з підтримки

3 Переслідування винних

4 Політика Інтегрована

Держави-сторони Конвенції повинні…

ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ П (1)

* Сприяти кампаніям інформування публіки про проблему або проводити такі кампанії
* Боротися (через навчальний матеріал) зі старими підходами, забобонами та стереотипами щодо ґендерних ролей
* Забезпечувати або поліпшувати відповідну підготовку для фахівців, які мають справу з жертвами чи кривдниками
* Створювати програми для кривдників
* Співпрацювати зі ЗМІ та приватним сектором

ЗАХИСТ П (2)

* Забезпечувати доступ жертв насильства до загальних та спеціалізованих послуг із підтримки
* Забезпечувати надання жертвам усіх форм НСЖ підтримки з боку загальних служб або їх направлення до спеціалістів
* Створювати притулки + загальнодержавні цілодобові безкоштовні телефони довіри, які забезпечують конфіденційність або анонімність + кризові центри для жертв зґвалтування або центри, до яких направляються жертви сексуального насильства
* Належним чином ураховувати потреби та права дітей-свідків
* Поліпшувати порядок повідомлення про факти насильства

Чи досягають своєї мети послуги із захисту жертв насильства?

Підхід, який зосереджується на БОРОТЬБІ З ГОСТРИМИ ПРОБЛЕМАМИ та ЗНИЖЕННІ РІВНЯ РИЗИКУ

на противагу

ДОВГОСТРОКОВІЙ ПІДТРИМЦІ ТА РОЗШИРЕННЮ МОЖЛИВОСТЕЙ

Послуги для жертв насильства повинні:

* **ґрунтуватися на ґендерно-зумовленому розумінні НСЖ і домашнього насильства та зосереджуватися на правах людини й безпеці жертви насильства;**
* **базуватися на інтегрованому підході;**
* **прагнути до уникнення вторинної віктимізації;**
* **прагнути до розширення можливостей та економічної незалежності жінок-жертв насильства;**

* **ВАЖЛИВО: Ми повинні перейти від зосередження уваги на «кризових втручаннях» та випадках «із високим рівнем ризику» до стійкого розширення можливостей та зміни ситуації**

Держави-сторони Конвенції повинні…

ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ П (3)

* Забезпечувати, щоб розслідування та судові провадження велися ефективно та без неналежних затримок
* Забезпечувати, щоб правоохоронні органи реагували оперативно та належним чином
* Забезпечувати належне проведення оцінки ризику та управління нею
* Забезпечувати заходи захисту (термінові приписи про заборону наближуватися до особи, приписи про заборону контактувати чи про захист особи) та юридичну допомогу для жертв насильства
* Забезпечувати здійснення батьківських прав, у т.ч. права на відвідування, таким чином, щоб це не загрожувало безпеці жертви насильства та дітей
* Забезпечувати захист жертв насильства на всіх етапах розслідувань та судових проваджень

Інтегрована ПОЛІТИКА П (4)

* Створити національний координаційний орган чи покласти ці обов'язки на певний орган
* Створити інтегровані, всеосяжні національні плани дій
* Виділяти ресурси на належному рівні
* Надавати підтримку організаціям громадянського суспільства
* Забезпечити ефективну співпрацю між усіма відповідними суб'єктами (державними установами, НУО…)
* Збирати дезагреговані дані про всі форми НСЖ + проводити опитування населення та дослідження для оцінки ефективності реалізації законів/політики з метою забезпечення розробки політики на підставі фактичних даних

Забезпечувати проведення розслідування і притягнення до відповідальності

* Розслідування і притягнення до відповідальності у випадках: фізичного насильства, сексуального насильства, у тому числі зґвалтування, примусового шлюбу, КЖГ, примусового аборту і примусової стерилізації
* Стаття 55: Розслідування або кримінальне переслідування не повинні залежати цілком від повідомлення або скарги, поданої жертвою (провадження може продовжуватися, навіть якщо жертва відкликає свою заяву або скаргу)

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНВЕНЦІЇ НА ПРАКТИЦІ

Приклади та досвід з:

1. **Доповідей про країни, у яких GREVIO виконала оцінку вихідного рівня**

(на підставі опублікованих доповідей GREVIO)

+

2. Дослідницьких праць

Взаємозв'язки між ПРИНЦИПАМИ на противагу... відсутності взаємодії

Наприклад, Послуги із захисту та підтримки не можуть досягти своєї мети (розширення можливостей жертв насильства), якщо інші ПРИНЦИПИ не функціонують, особливо Притягнення до відповідальності

Фрагментація на противагу інтеграції???

- Чи є послідовними та узгодженими заходи та політика, пов'язані з різними принципами (Запобігання насильству, Захист жертв насильства, Притягнення до відповідальності)?
- Наприклад, політика у сфері Притягнення до відповідальності доповнює політику у сфері Захисту жертв насильства чи суперечить їй?

У більшості країн основні прогалини
у реалізації передбачених заходів виникають у сфері Притягнення до відповідальності
та Покарання

Фрагментація на противагу інтеграції???

- **Прояви непослідовності у політиці за трьома принципами: Запобігання насильству, Захист жертв насильства, Притягнення до відповідальності кривдників**

- **Типова для багатьох країн модель: спостерігається зростання показників повідомлення про випадки насильства (кампанії Запобігання заохочують жінок повідомляти відповідні організації про насильство), але Захист жертв є недостатнім, а у Притягненні до відповідальності/ Покаранні кривдників виявляють СУТТЄВІ недоліки – *наприклад, показники обвинувальних вироків залишаються (дуже) низькими*!**

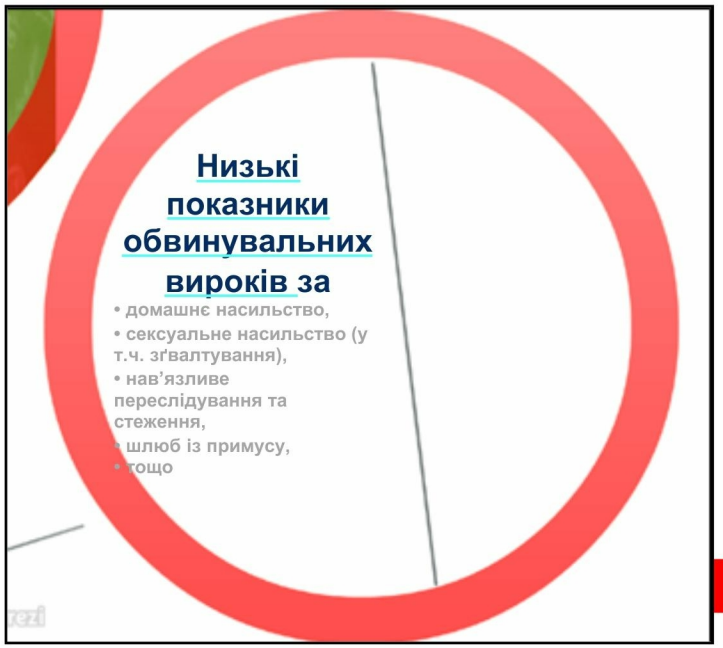

ВІДСІВ = Частка випадків, про які було повідомлено відповідні установи, але які не призвели до жодного покарання за законом

Занадто часто виявляється, що заходи, здійснювані у межах 3 принципів (Захист жертв насильства, Притягнення до відповідальності та Запобігання насильству), не є гармонізованими та не доповнюють один одного

Розширення можливостей чи повторне травмування жертв насильства/осіб, які пережили насильство?

У БАГАТЬОХ КРАЇНАХ:

* Сильний акцент на Запобіганні насильству (наприклад, медіа-кампанії, спрямовані на заохочення жінок повідомляти про факти насильства) призводить до збільшення кількості таких повідомлень
* З іншого боку, жертви насильства занадто часто стикаються з:

1. Перешкодами при отриманні загальних послуг, які не відповідають їхнім довгостроковим потребам
2. Повторне травмування у сфері правосуддя, в т.ч. через неналежні рішення про порядок здійснення батьківських прав, у т.ч. права на відвідування + недостатнє забезпечення примусового виконання приписів про захист особи/термінових приписів про заборону наближення до особи не дозволяє припинити насильство (тим паче, що такі приписи видаються рідко);

* Спеціалізовані послуги сприяють розширенню можливостей, але їх надається недостатньо

* (Дуже) низькі показники обвинувальних вироків сильно впливають на суспільну свідомість – жертви насильства можуть усвідомити, що їхні заяви не отримують належного розгляду в судах, і через це можуть утратити довіру до системи, що може також призвести до зниження показників повідомлень про факти насильства
* Слід установити першопричини розривів у ланцюжку поліція – прокурори – суди. Часто такими причинами є:

1. Брак розслідувань з ініціативи поліції
2. «Неформальне примирення» між жертвами та кривдниками
3. Прокурори знімають обвинувачення, коли потерпіла відкликає скаргу або відмовляється свідчити, навіть у серйозних випадках (всупереч Ст. 55)
4. Судді накладають м'які санкції за акти НСЖ (занадто часто кривдники отримують лише умовні покарання!)

Міжвідомче співробітництво: одна з ключових вимог Конвенції

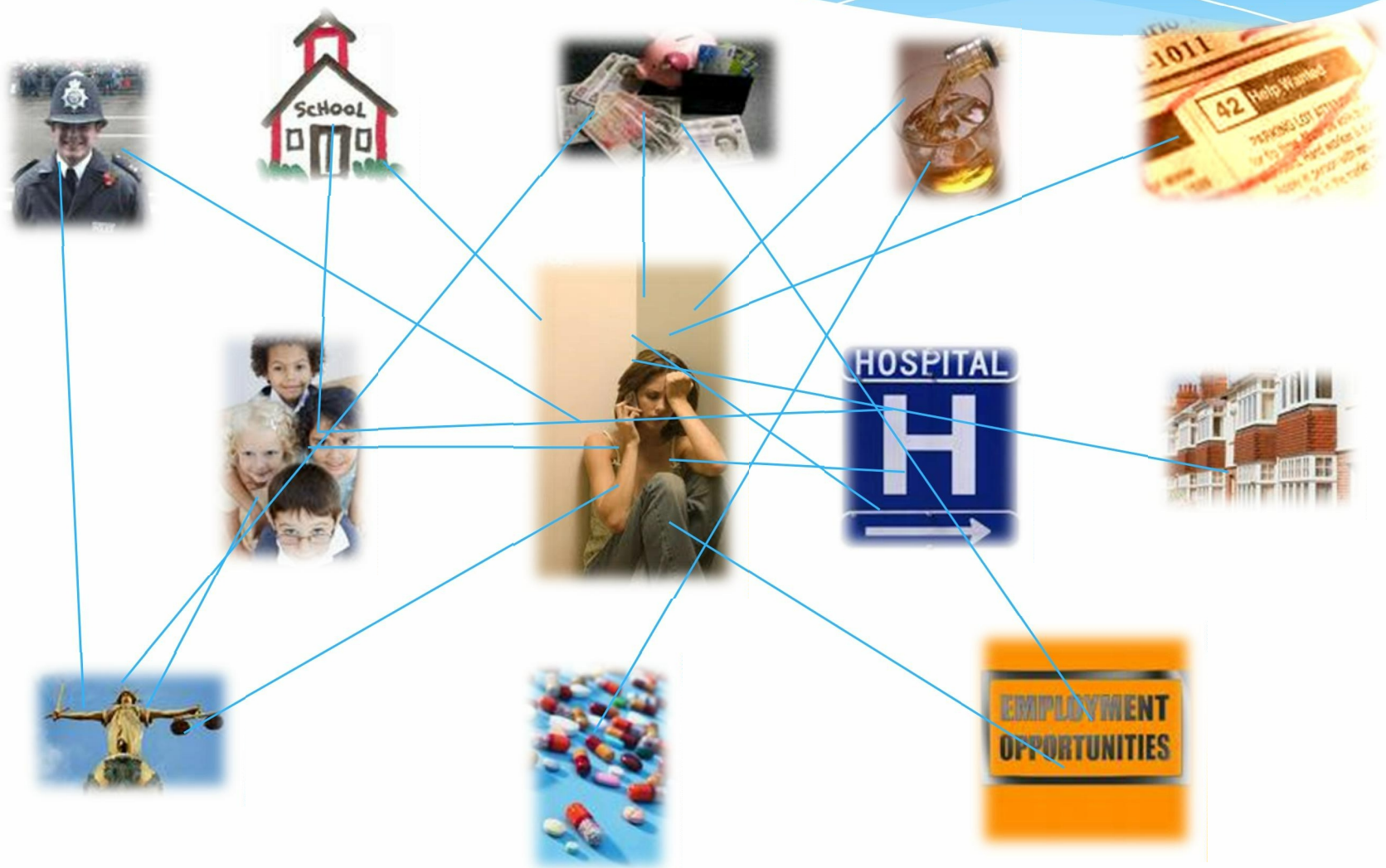

МІЖВІДОМЧЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: якими є вимоги Конвенції?

* Викорінення насильства вимагає широкої міжвідомчої співпраці як частини ІНТЕГРОВАНОГО підходу *(Ст. 1)*
* Конвенція вимагає проводити всеосяжну та координовану політику *(Ст. 7)*
* Держави повинні забезпечити реалізацію ухваленої політики шляхом ефективного міжвідомчого співробітництва. Цей тип співпраці не повинен покладатися на добру волю осіб, переконаних у перевагах обміну інформацією: він вимагає наявності керівних принципів та протоколів, які дотримуються усіма відомствами, а також достатньої підготовки фахівців щодо їх використання та переваг *(Пояснювальна записка до Конвенції, п. 64)*

* Відповідно до загального підходу Конвенції, заснованого на міжвідомчій співпраці та всебічних зусиллях, її Ст. 18, п. 1 вимагає від держав вживати необхідних законодавчих чи інших заходів для захисту всіх жертв від будь-яких подальших актів насильства. Ст. 18, п. 2 вимагає від сторін: забезпечити наявність відповідних механізмів ефективної співпраці між судовою системою, прокуратурою, правоохоронними органами, місцевими й регіональними органами влади та неурядовими організаціями – таких структур, як круглі столи та узгоджені протоколи, які дозволили б декільком фахівцям співпрацювати при роботі з окремими справами у стандартизованому порядку
* Така співпраця повинна ґрунтуватися на ґендерно-зумовленому розумінні НСЖ та зосереджуватися на правах людини і безпеці жертви насильства (Ст. 18, п . 3)

ПІДСУМОК: проблему НСЖ найкраще розв'язувати шляхом координованих зусиль багатьох державних відомств та НУО

Перспективна практика у міжвідомчій співпраці: наради з конкретних випадків (Австрія)

* Практика міжвідомчих нарад з конкретних випадків (MARAC), **зазвичай у випадках інтимного насильства з боку партнерів з високим рівнем ризику**: представники установ (поліції, судових органів, соціальних служб, служб захисту дітей, іноді шкіл чи медичних центрів) і жіночих НУО збираються, щоб проаналізувати певний випадок, провести оцінку рівня ризику та запропонувати захисні заходи (які слід згодом переглядати, якщо це стане доцільним, оскільки ризик є динамічною категорією)
* Важливо: це слід робити за **згодою жертви** + жертву має представляти спеціалізована жіноча НУО. Ці наради можуть знизити ризик продовження насильства *(WAVE, 2012)*. Особисті дані жертв можна поширювати лише за їхньою згодою
* Хороший приклад **інституціоналізованої співпраці** у випадках домашнього насильства і переслідування; у Відні регулярно проводяться наради, в той час як сільські/менш населені райони дотримуються системи співпраці, за якою представники державних відомств і НУО зустрічаються у разі виникнення потреби у цьому, а не щомісяця. Виглядає так, що співпраця є найефективнішою, коли вона поставлена на **правову основу** *(Доповідь GREVIO про Австрію, 2017)*
* **Чинники, що сприяють підвищенню ефективності**: добре розвинені, досвідчені жіночі НУО (Центри втручання у випадках насильства, *Gewaltschutzzentren*), що фінансуються державою; вони надають (випереджальну) підтримку жертвам + 20 років практики використання термінових приписів про заборону наближатися до особи (ТПЗ) + співробітники поліції юридично зобов'язані інформувати центри втручання щоразу, коли вони видають ТПЗ, а потім ці центри встановлюють контакт із жінками та дітьми, яких стосуються ТПЗ.

Перспективна практика у міжвідомчій співпраці (Фінляндія)

* З 2010 року фахівці соціальних служб, сфери охорони здоров'я і поліції проходять навчання для оцінки рівня ризику насильства в інтимних стосунках у конкретних випадках, використовуючи стандартизований інструмент (MARAC). Цей інструмент використовується у 90 муніципалітетах.
* Випадок може бути винесено на обговорення у робочій групі, якщо фахівці встановили, що якась особа перебуває у зоні ризику, або якщо поліцію викликали до тієї самої родини більш ніж три рази протягом 12 місяців. Робочі групи, що включають фахівців різного профілю з державних установ і організацій, які надають підтримку жертвам насильства, оцінюють ситуацію за виразною згодою жертви. Метою оцінювання є підвищити безпеку жертви.
* Дослідження проблеми показало, що хоча робочі групи досить поширені, таку практику оцінки ризиків і управління безпекою слід запроваджувати систематично і повсюдно *(Piispa and October, 2017)*. Володіння вогнепальною зброєю є дуже поширеним у Фінляндії, і важливо забезпечити, щоб захисні заходи включали моніторинг наявності вогнепальної зброї, яка перебуває у володінні кривдника чи доступна йому. MARAC найчастіше застосовуються в муніципалітетах, де міжвідомча співпраця є частиною реакції місцевих суб'єктів на домашнє насильство. У понад 80% випадків, у котрих було використано MARAC, насильство припинилося через шість місяців або менше після використання цього процесу

(Доповідь GREVIO про Фінляндію, 2019)

Призначення Статті 11 (збір даних): дані повинні використовуватися як ІНСТРУМЕНТИ для СПРЯМОВУВАННЯ РОЗРОБКИ ПОЛІТИКИ

* **Запобігання та протидія насильству стосовно жінок, у т.ч. домашньому насильству, вимагає розробки політики на підставі фактичних даних**
* **Це означає, що моделі збору даних Є ЛИШЕ ІНСТРУМЕНТАМИ. Дані слід збирати, ЩОБ:**
* **1. Виявити прогалини у реалізації законів та політики**
* **2. СПРЯМОВУВАТИ РОЗРОБКУ ПОЛІТИКИ: створювати пропозиції щодо вдосконалення застосування законів, а також щодо перегляду політики (наприклад, національних планів дій)**

Вимоги Статті 11 (збір даних) + Статті 10 (роль національного координаційного органу в координації збору даних)

* **Стаття 11 вимагає:**
* **Ключова вимога: систематично збирати статистичні дані про випадки ВСІХ ФОРМ НАСИЛЬСТВА, про які повідомлено і які підпадають під сферу застосування Конвенції, з усіх відповідних адміністративних джерел (поліція, прокуратура, суди, медичні установи, соціальні служби, установи з надання спеціалізованих послуг (такі як притулки, загальнодержавний телефон довіри тощо)). Дані з адміністративних джерел повинні бути ПОРІВНЯННИМИ, коли вони надходять від різних секторів (наприклад, поліції та судової системи), і ЗАГАЛЬНОДОСТУПНИМИ**
* **Збирати інформацію про поширеність усіх форм насильства стосовно жінок (на основі опитувань населення) + проводити дослідження ефективності заходів (законів, політики...), що вживаються на виконання Конвенції (*наприклад, дослідження показників обвинувальних вироків*)**
* **Національний координаційний орган бере участь у здійсненні положень Конвенції та моніторингу/оцінці цього процесу, але до його функцій також належать: координація збору та аналізу даних та їх поширення (Стаття 10, пункт 1)**

Нагадування: існує суттєва різниця між 1) ВИПАДКАМИ НАСИЛЬСТВА, ПРО ЯКІ ПОВІДОМЛЕНО, і 2) фактичною ПОШИРЕНІСТЮ насильства серед населення

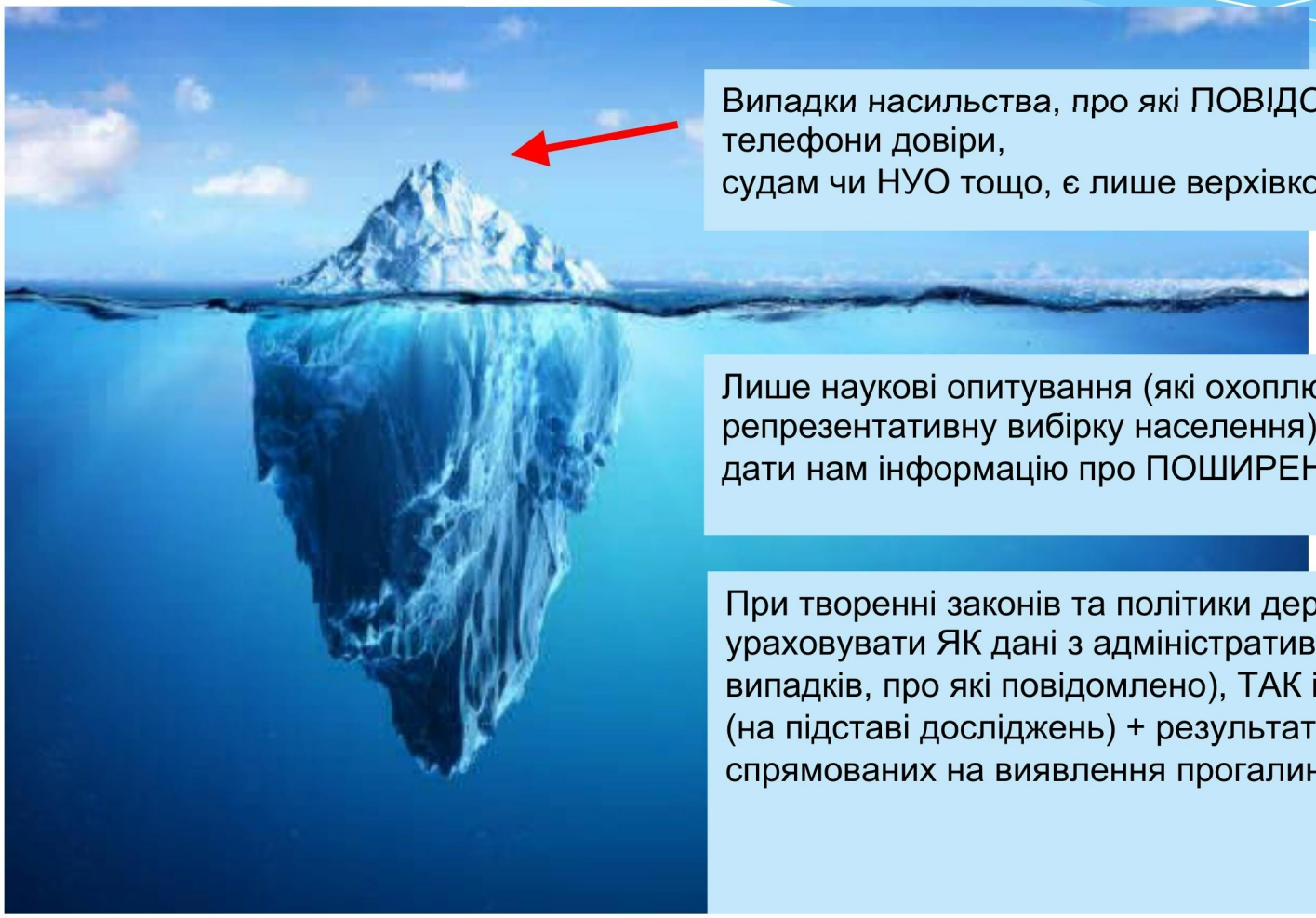

Випадки насильства, про які ПОВІДОМЛЕНО поліції, на телефони довіри,
судам чи НУО тощо, є лише верхівкою айсберга

Лише наукові опитування (які охоплюють репрезентативну вибірку населення) можуть дати нам інформацію про ПОШИРЕНІСТЬ насильства

При творенні законів та політики держави повинні ураховувати ЯК дані з адміністративних джерел (щодо випадків, про які повідомлено), ТАК і дані про поширеність (на підставі досліджень) + результати досліджень, спрямованих на виявлення прогалин у законах/політиці

Вимога надавати дезагреговані дані

Стаття 11 також вимагає (це МІНІМАЛЬНІ вимоги):

* **Статистика з адміністративних джерел (наприклад, поліції, прокуратури, судів) має використовувати ґендерно-зумовлену точку зору. Усі дані слід розділити за:**
* **Біологічною статтю жертви (*чоловіча чи жіноча*)**
* **Біологічною статтю кривдника (*чоловіча чи жіноча*)**
* **Віковою категорією жертви (*дорослий чи дитина, тобто особа, яка не досягла 18 років*)**
* **Віковою категорією кривдника (*дорослий чи дитина, тобто особа, яка не досягла 18 років*)**
* **Характер стосунків між жертвою та кривдником (*наприклад, чоловік, колишній чоловік, інтимний партнер, батько, особа, невідома жертві особа тощо*)**
* **Тип насильства (*наприклад, фізичне насильство, психологічне насильство, зґвалтування тощо*)**
* **Географічне положення (*наприклад, у якому саме регіоні країни стався випадок насильства*)**
* **Інші суттєві чинники (*наприклад, інвалідність*)**

Дані повинні давати можливість розрахувати ПОКАЗНИКИ ОБВИНУВАЛЬНИХ ВИРОКІВ для винуватців усіх форм НСЖ, які підпадають під сферу застосування Конвенції + кількість наказів про захист. Слід забезпечити конфіденційність та повагу до права на недоторканність особистого життя: загальнодоступна статистика не повинна включати ОСОБИСТІ дані

Перспективна практика у сфері збору даних – виявлення випадків феміциду (Іспанія)

* Іспанська влада збирає дані про жінок, убитих своїми партнерами чоловічої статі (чоловіками) або колишніми такими партнерами у контексті домашнього насильства; вона регулярно оприлюднює ці дані (публікує їх) та використовує їх для аналітичних досліджень. Виявилося, що 872 жінки були вбиті своїми партнерами або колишніми партнерами в Іспанії між 2003 та 2016 роками, і багато з цих жінок, а саме 30%, не мали іспанського громадянства *(Щорічний звіт Державного органу зі спостереження за насильством стосовно жінок за 2016 рік, опубліковано 2019 року)*
* Така практика рідко зустрічається в Європі (поліція зазвичай фіксує дані про всі вбивства, але стосунки вбивці та жертви не відображаються в поліцейській статистиці, тому неможливо виділити ФЕМІЦІДИ, які відбулися в контексті інтимних партнерських стосунків, з усіх інших убивств)
* GREVIO рекомендувала багатьом країнам фіксувати випадки феміциду!
* Спеціальний доповідач ООН з питання насильства щодо жінок Дубравка Шімонович також рекомендувала країнам-членам ООН створити Femicide Watch (Платформи з відстеження феміцидів) – органи, які збиратимуть дані про випадки феміцидів та аналізуватимуть їх *(SRVAW, 2015; 2016; 2017)*

Необхідно ВИКОРИСТОВУВАТИ дані про феміцид для аналізу можливих системних прогалин у інституційних реакціях на насильство: ПДУ

* GREVIO рекомендувала різним країнам публікувати та використовувати дані про феміцид для проведення ДОСЛІДЖЕНЬ/АНАЛІЗУ з метою: 1) Оцінити можливі системні прогалини в інституційних реакціях на насильство і 2) Надати пропозиції щодо запобігання таким феміцидам у майбутньому. *Цей аналіз повинен включати, наприклад, такі пункти: чи проводилася повторна оцінка рівня ризику; чи було видано захисний припис стосовно жертви насильства, і чи порушив кривдник такий припис; яким був результат розслідування і притягнення до відповідальності; чи правильно застосовувалися захисні заходи щодо жертви; чи застосовувалось досудове затримання злочинця тощо (див., наприклад, Доповідь GREVIO про Туреччину, 2018).*
* У цих рекомендаціях GREVIO посилалася на практику так званої ПЕРЕВІРКИ ДОМАШНІХ УБИВСТВ (ПДУ): закони Сполученого Королівства зобов'язують різні установи (державні відомства) перевіряти кожне вбивство, яке, як здається, сталося внаслідок насильства, скоєного особою, яка була членом родини жертви, або особою, з якою жертва перебувала (у момент убивства чи раніше) в інтимних особистих стосунках, або членом того самого домогосподарства, що й жертва. Результати таких перевірок надалі використовуються в аналітичних працях, які регулярно публікуються (*Home Office, Domestic Homicide Reviews: Key Findings from Analysis of Domestic Homicide Review*, 2016)

Перспективна практика щодо систем збору даних поліцією: Португалія

* Співробітники поліції використовують стандартизовану форму для реєстрації кримінального правопорушення категорії «домашнє насильство», яка включає інформацію про вік і біологічну стать жертви та правопорушника, їхні стосунки (включаючи будь-яку форму економічної залежності), присутність дітей (якщо такі є) на місці злочину, використання вогнепальної зброї для вчинення злочину, будь-яку залежність кривдника від психоактивних речовин, характер медичної допомоги, наданої жертві насильства, й оцінку рівня ризику.
* Раз на 6 місяців поліція відсилає дані до національного координаційного органу. Щорічна національна доповідь про домашнє насильство (ДН) виявила таке: ДН є другим за частотою злочином (після крадіжок), який становить 8% усіх злочинів; він має ґендерно-залежний характер (84% жертв – жінки, а 86% кривдників – чоловіки); у більшості випадків ДН скоюється нинішніми чи колишніми партнерами (78%); воно має повторюваний характер (у 23% випадків були зафіксовані попередні епізоди ДН) і негативно впливає на дітей (діти були свідками ДН у 35% випадків)

(Доповідь GREVIO про Португалію, 2019)

Перспективна практика щодо систем збору даних поліцією та судовою системою: Португалія

* Співробітники поліції використовують стандартизовану форму для реєстрації кримінального правопорушення категорії «домашнє насильство», яка включає вік і біологічну стать жертви та правопорушника, їхні стосунки (включаючи *будь-яку форму економічної залежності*), присутність дітей (якщо такі є) на місці злочину, використання вогнепальної зброї для вчинення злочину, будь-яку залежність правопорушника від психоактивних речовин, характер медичної допомоги, наданої потерпілій особі, та оцінку рівня ризику. Раз на 6 місяців поліція відсилає дані до національного координаційного органу, який складає щорічні національні звіти *(звіт GREVIO про Португалію, 2019)*
* 2009 року у Португалії було ухвалено закон, який зобов'язав правоохоронні органи (поліція + Національна гвардія) та судові установи збирати дані так, щоб **реконструювати весь ланцюжок проваджень у кримінальних справах**, з моменту, коли потерпіла особа подала заяву/зробила повідомлення поліції, і аж до винесення вироку судом. У багатьох зі своїх звітів GREVIO рекомендувала країнам робити так само
* **Чому це настільки важливо?** Тому що лише таким чином ми можемо виявити прогалини у реалізації законів/політики та зрозуміти, які базові чинники роблять внесок у збереження недоліків
* ***ПРИКЛАДИ!***

Система кримінального правосуддя як лійка

Джерело використаних даних: Звіт GREVIO про Португалію, 2019

27 005 повідомлень про випадки домашнього насильства надійшло до поліції

У 2 796 випадках кримінальне провадження було зупинено на етапі слідства

(лише) 3 646 випадків передано до суду

(лише) 1 984 випадки закінчилися обвинувальним вироком у судах першої інстанції (лише 7% усіх випадків, про які було повідомлено поліцію)

Коли правопорушників таки засуджують, вони (майже) ніколи не потрапляють за ґрати: 90% вироків, пов'язаних із позбавленням волі (від усіх обвинувальних вироків), були умовними

ВИКОРИСТАННЯ даних для розрахунку показників обвинувальних вироків: Португалія

* Сектор кримінального правосуддя (суди першої інстанції) реєстрував ОБВИНУВАЛЬНІ ВИРОКИ у справах щодо домашнього насильства, зґвалтування, а також злочини, нещодавно внесені до Кримінального кодексу Португалії (примусовий шлюб, переслідування, каліцтво жіночих геніталій). Ці дані є загальнодоступними (на вебсайті Системи статистичної інформації у сфері правосуддя)
* З цих даних і аналізу випливає, що **сексуальне насильство здебільшого залишається НЕВИДИМИМ для кримінального правосуддя**: повідомлення про зґвалтування й інші подібні злочини (сексуальний примус) надходять рідко, і рідко призводять до обвинувального вироку – 2016 року було винесено лише 49 обвинувальних вироків за зґвалтування і 17 –за сексуальний примус
* Система збору даних дозволяє владі відстежувати хід справ від подання повідомлень до поліції до винесення рішення суду. Із даних видно **надзвичайно низькі показники обвинувальних вироків за ДН: 7% порушених справ закінчилися обвинувальним вироком!** 2016 року із 27 005 повідомлень про ДН лише 3 646 дійшли до суду, і (лише) 1 984 закінчилися обвинувальним вироком у судах першої інстанції. Чинники, що сприяють низьким показникам обвинувальних вироків: з 4 163 розслідувань 2 796 закінчилися призупиненням кримінального провадження (якого може вимагати прокурор на етапі розслідування за власною ініціативою або на прохання правопорушника чи жертви). З тих справ, у яких було винесено обвинувальний вирок, понад 90% вироків, пов'язаних із позбавленням волі, були умовними.

(Доповідь GREVIO про Португалію, 2019)

Використання даних для проведення комплексного дослідження щодо реалізації положень Конвенції

* **ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВИХІДНИМ РІВНЕМ + ПОСТІЙНЕ ОЦІНЮВАННЯ (*(Brankovic, 2013a; 2013b; 2018; 2019):***

* **Цілі:**

1. Проаналізувати, як стандарт належної ретельності застосовується в Сербії на практиці (на підставі спеціально розроблених показників) у таких сферах:

а) Запобігання насильству

б) Захист жертв насильства

в) Притягнення до відповідальності/покарання кривдників

спираючись на теоретичні/методологічні джерела *(Maria da Penha Maia Fernandes v. Brazil, 2001; судова практика ЄСПЛ; Kelly and Regan, 2001; Regan and Kelly, 2003; Kelly, Lovett & Regan, 2005; HMCPSI, 2002; Lovett & Kelly, 2009; Ertürk, 2006, EWL, 2012; UN DAW, 2005a; 2005b; Walby, 2005; Economic Commission for Europe, Statistical Commission, Conference of European Statisticians - Group of Experts on Gender Statistics, 2006; Walby, 2006; Kelly, Kennedy and Horvath, 2006; UNECE, 2006; Walby, 2007; Ertürk, 2006; 2008; UN Statistical Commission, 2009; UN Statistical Commission and UN Statistics Division, 2010 ; Abdul Aziz and Moussa, 2014, тощо)*

2. Проаналізувати ТЕНДЕНЦІЇ, пов'язані з цими 3 принципами, протягом останніх 10-15 років. ФОРМИ НСЖ, ОХОПЛЕНІ ТУТ: ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО, СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО, РАННІ ШЛЮБИ/ШЛЮБИ З ПРИМУСУ

Я подам лише декілька ілюстрацій/висновків із цих досліджень у сфері Притягнення до відповідальності

ОСНОВНА ПРОБЛЕМА: Створити показники, які були б як міжнародно порівнянними, так і пристосованими до національного контексту (загалом було створено 70 ПОКАЗНИКІВ)

Проблеми при вимірюванні інституційної реакції на НСЖ:

- Аналітичні праці часто спираються лише на «контрольні списки» послуг і втручань√√√√√

- Окрім аналізу того, що державні установи роблять, ми повинні зосередитись на тому, чого ці установи не роблять (хоча мають робити, відповідно до принципу *належної уваги*) XXXX

*

Вимірювання ВІДСІВУ:

Вимірюючи відсів, слід мати на увазі таке*(Ertürk, 2008)*:

- Зростання кількості повідомлень про злочини, яке є показником зниження рівня суспільної терпимості стосовно НСЖ і зростання впевненості жертв насильства у системі правосуддя

- Показники розслідувань, притягнення до відповідальності й обвинувальних вироків: високі показники розслідувань/притягнення до відповідальності вказують на ефективність державної політики у боротьбі з НСЖ

У СКІЛЬКОХ ВИПАДКАХ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА (про які надійшло повідомлення) БУЛО ПРОВЕДЕНО РОЗСЛІДУВАННЯ, КРИВДНИКІВ ПРИТЯГНУТО ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ЗАСУДЖЕНО ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

1-ий крок аналізу: РЕАКЦІЯ ПОЛІЦІЇ

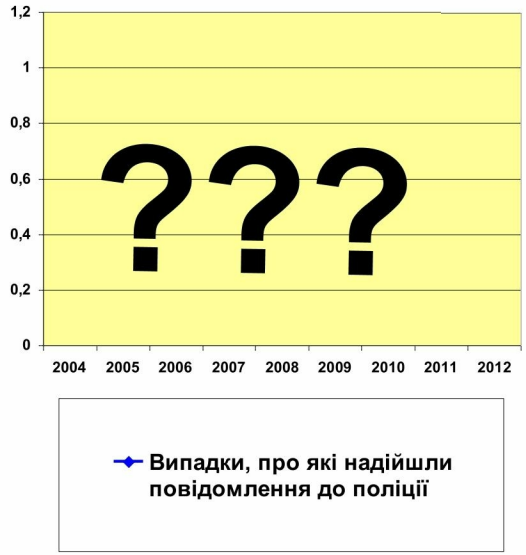

Дані про втручання поліції не збираються та не публікуються на національному рівні, але деякі дослідження показали, що лише у незначній частині (близько 15%) випадків домашнього насильства, про які було повідомлено поліцію, було висунуто кримінальні обвинувачення.
Реакція поліції суттєво поліпшилася останніми роками

2-ий крок аналізу: РЕАКЦІЯ СУДІВ

ОСНОВНА ПРОБЛЕМА:
Створити показники, які були б
як міжнародно порівнянними,
так і пристосованими до національного контексту
(загалом було створено 70 ПОКАЗНИКІВ)

Крок 1: Від повідомлення про злочин до висунення кримінального обвинувачення

* Дані про втручання поліції не збираються і не публікуються на національному рівні, але деякі дослідження показали, що
* лише у незначній частині (близько 15%) випадків домашнього насильства, про які було повідомлено поліцію, було висунуто кримінальні обвинувачення
* Реакція поліції суттєво поліпшилася останніми роками

Крок 2: Чи розслідування (та притягнення до відповідальності) було ефективним? (2004-2017)

Створено з використанням таких джерел: Статистичне управління Сербії, кримінальні обвинувачення за статтею «домашнє насильство», 2004-2017

Показники притягнення до кримінальної відповідальності у випадках домашнього насильства падають!

- **Практика прокурорської роботи не узгоджується з Конвенцією (Ст. 55): протягом 13 років поспіль, прокурори стають все більш схильними знімати кримінальні обвинувачення за статтею «домашнє насильство»**
- **Основна причина: коли потерпіла вирішує відкликати свою заяву або відмовляється свідчити, прокурори автоматично знімають обвинувачення (замість того, щоб збирати інші докази, покази свідків тощо)** *(це виявлено із досліджень судової практики)*
- **2016 року вони зняли 64,4% усіх кримінальних обвинувачень!!!**

Крок 2: Кримінальні обвинувачення, розслідування та обвинувальні вироки за статтею «домашнє насильство» у Сербії (2004-2017)

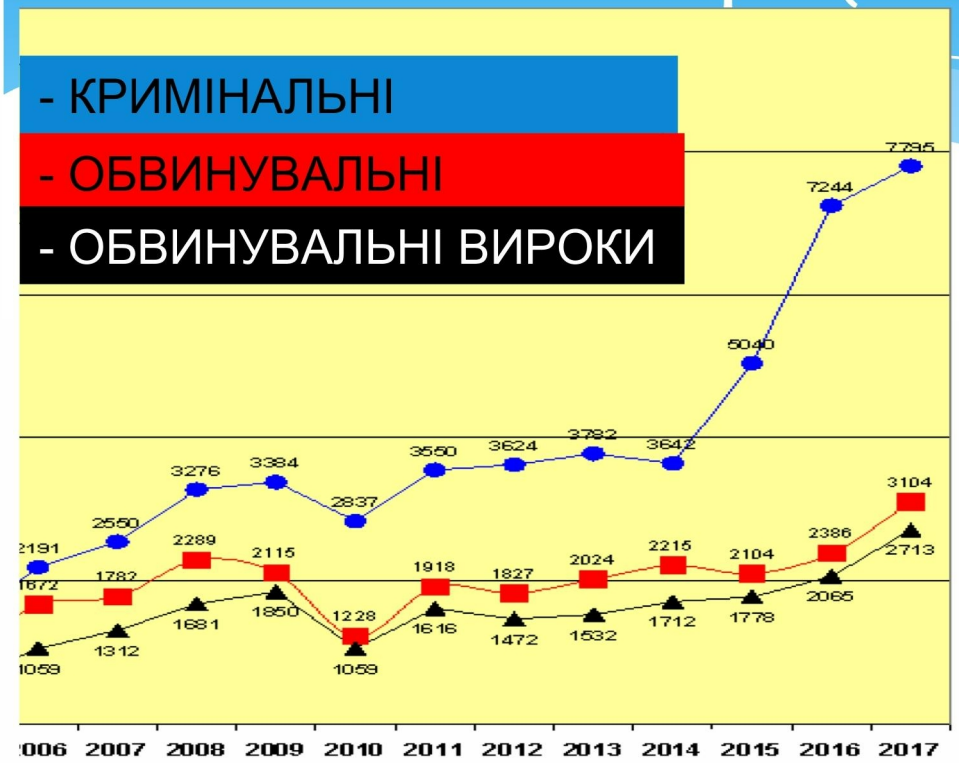

- Річна кількість кримінальних обвинувачень проти кривдників стабільно ЗРОСТАЛА протягом цього періоду
- Але річна кількість обвинувальних вироків лишилася більш-менш незмінною!

Створено з використанням таких джерел: Статистичне управління Сербії, кримінальні обвинувачення, обвинувальні висновки та обвинувальні вироки за статтею «домашнє насильство», 2004-2017

Крок 2: Покарання, накладені судами у випадках домашнього насильства в Сербії: Умовні вироки у порівнянні з вироками, які передбачали реальне позбавлення волі (2004-2017)

Створено з використанням таких джерел: Статистичне управління Сербії, кримінальні покарання, накладені у випадках домашнього насильства, 2004-2017

- Каральна політика судів залишалася дуже м'якою протягом усього цього періоду
- Як показує аналіз судової практики, накладені покарання були менш суворими, ніж інші насильницькі злочини
- Більшість кривдників засуджували лише до УМОВНИХ ПОКАРАНЬ
  - Чи доносить це до кривдників ідею, що таке правопорушення повторювати неприпустимо?
  - Чи система кримінального правосуддя насправді знеохочує жертв насильства висувати обвинувачення?

За результатами огляду досліджень судової практики СИТУАЦІЯ Є ЩЕ ГІРШОЮ…

Судячи з каральної політики судів, вони упереджені щодо жінок-жертв насильства:

- Умовні вироки є найпоширенішими, тоді як позбавлення волі часто призначається на мінімально можливий термін (а в деяких випадках навіть на термін, нижчий за мінімум, передбачений законодавством!)

- Особа, визнана винною у насильстві проти партнерки/дружини, має більше шансів отримати умовний вирок, ніж особа, визнана винною у насильстві проти обох батьків чи одного з них

(Konstantinovic-Vilic and Petrusic, 2004; 2008; Jovanović, Simeunović-Patić and Macanović, 2012; Judicial Academy, 2013)

Судові провадження ведуть до повторного травмування жертв насильства:

- Жертви ДН і зґвалтувань зазнають високого ризику повторного травмування через велику тривалість проваджень (близько 2 років). У справах про зґвалтування кримінальні провадження тривали від 2 до 4 років

(аналіз поведінки суддів-фахівців, заснований на справах про ДН і зґвалтування за 3 роки; *Judicial Academy, 2013)*

- Суди не використовують юридичні механізми, щоб запобігти повторному травмуванню жертв насильства під час судових проваджень

(Konstantinovic-Vilic and Petrusic, 2004; 2008; Jovanović, Simeunović-Patić and Macanović, 2012; Judicial Academy, 2013)

Висновки цієї частини дослідження: Бракує гармонізації практики з вимогами Конвенції у сфері притягнення до відповідальності/покарання кривдників

* ***Здійснюване за посадовими обов'язками*** **притягнення кривдників до відповідальності у випадках домашнього насильства не дало належних результатів на практиці:**
* **Співробітники поліції стають все більш схильними до висунення кримінальних обвинувачень, але прокурори та судді не дотримуються обов'язку проявляти належну ретельність при притягненні до відповідальності та призначенні покарання**
* **Система кримінального правосуддя не є ефективною (як цього вимагає Конвенція), і вона не використовує правових механізмів для захисту жертв насильства під час розслідування та судових процесів. Крім того, жертви піддаються додатковому ризику повторної травматизації, оскільки судові процеси тривають занадто довго**
* **(Занадто часто) СИСТЕМА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ НЕ ВИКОНУЄ СВОГО ОБОВ'ЯЗКУ ЩОДО ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА**

Кінцева мета Статті 11:
Використання даних і досліджень для оцінки реалізації законів/політики та створення пропозицій ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Швеція

* **Як того вимагає ЗАКОН, усі статистичні дані (не лише ті, що стосуються Конвенції), розбиті за статтю**
* **Приділяється велика увага розробці політики на підставі фактичних даних**
* **У дослідження вкладаються великі кошти – проводиться багато опитувань/аналізів з метою виявлення недоліків у реакції на НСЖ з боку поліції, соціальних служб і судової системи: створена ґрунтовна база знань про НСЖ**
* **Уряд створив науково-дослідний центр, присвячений виключно вивченню насильства щодо жінок з боку чоловіків: Національний центр знань про насильство стосовно жінок з боку чоловіків (фінансується державою).**
* *(Доповідь GREVIO про Швецію, 2019)*

* **БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО І МРІЇ…**
* **РОЗРОБНИКИ ПОЛІТИКИ ПОВИННІ МАТИ ЯКЕСЬ БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО**
* **КОНВЕНЦІЯ ПРОПОНУЄ КОНКРЕТНЕ БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО Воно може змінити численні життя. Потенційно воно може врятувати численні життя.**
* **Але щоб це бачення майбутнього збулося, ми маємо повністю реалізувати Конвенцію і провести дослідження, спрямовані на СТВОРЕННЯ Й УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНІВ І ПОЛІТИКИ**